

Fenákel Judit A GÓJ SIKSZE

Nusbaumék rövidáru üzlete a Piactérről nyílt, ha valakinek pertlire, cernára, ripszszalagra volt szüksége, ki se kerülhette. Az alacsony mennyezetű, vasajtós üzlet kicsi és zsúfolt, nem olyan mutatós, nagyvonalú, mint a miénk. De azért sokan megfordultak benne, eltartotta a családot, még egy segédet is alkalmaztak. Uhrin Ilus volt a segédjük. A családból hárman az üzletben dolgoztak, Nusbaum bácsi szerezte be az árut, a felesége és a kisebbik fia foglalkozott a vevőkkel, az idősebb fiú valahol Amerikában tűnt el, még a harmincas évek végén, régóta nem adott hírt magáról. A családhoz tartozott Nusbaum nagymama is, púpos, apró, szekánt öregasszony, neki jutott a konyha, ő főzte az ízetlen, hús nélküli ebédeket, spórolni kell, hajtogatta lázasan, nem olyan világot élünk, hogy az ember teletömje a hasát libahússal. Smucig mamának csúfolták, sokáig azt hittem, ez az igazi neve. Különösen Nusbaum Marci szerette ugratni, neki hiányoztak legjobban a vastag, húsos ételek, de Smucig mama rá se hederített, egyik nap paprikás krumpli, másik nap kelkáposzta főzelék bundás kenyérral, ha tehette még a fokhagymát is kispórolta belőle. Ha Nusbaum bácsi áruért ment Csabára, mindjárt felkereste Susákné kifőzdéjét, meg se várta a déli harangszót, ami meleg ételt talált – az se baj lelkem, ha tegnapi – bepakolt belőle két embernek valót. Nusbaumné pulóverkötetést vállalt, a kialakult munkadíjból lecsípett valamennyit, és elslisszolt vele Hartman cukrászhoz, nekiesett a krémeseeknek meg a dobostortáknak, a cukrásznő ahogy meglátta, vitte neki a süteménnyel magrakott tálcát a sarokasztalhoz. Csak Nusbaum Marcinak nem volt dugi pénze, korgott a gyomra a szegényházi ebéd után. Ezt az örökös gyomorkorgást a vele járó morgolódással nem lehetett nem meghallani. Ilus eleinte a maga szalonájából, kenyereből vagdosott Marcinak kis falatokat, és a raktárban megvendégelte a kislányokat, ahogy maguk között hívta. Persze titokban kínálgatta, hisz tréfli ételt hozott, Marcit ugyan csöppet se zavarta, de Smucig mama nyilván nagydobra verte volna, ha megtudja. Egyik nap Ilus szép piros kislábassal állított be a raktárba. Marci belemerítette a kanalát, és elakadt a lélegzete. Még sohase kóstolt gulyáslevest. Hát ez... – dadogta megindultan –, ezt csak a Grand Hotelben... Ilus kihúzta magát – csudákat, ezt én főztem magának a saját konyhánkban, marhalábszárból, mert abból a legjobb. Marci fölkapta Ilust, és megforgatta. Maga az én vendéglősném. Ilus ezt olyan romantikusnak találta, mintha Marci kedvesemnek nevezte volna. Mintha szerelmes szavakat suttogott volna a fülébe. Ettől kezdve újabb és újabb leveseket talált ki az örökké éhes kislányoknak. A piros lábos naponta szolgált meglepetés-levesekkel. És mindegyikben – akár becsinált leves volt, akár raguleves – hemzsegtek a marha-, disznó-, tyúkhúsfalatok. Marci valósággal beleszédült a levesváltozatokba, az én vendéglősném pedig kedves vendéglősném lett meg csudálatos vendéglősném. Az én vendéglősném főszakács lehetne a Gundelnál. Ilus semmit se tudott a Gundelről. Marci annyit, hogy nagyon előkelő étterem Pesten. A nevét Smucig mamától hallotta, aki szerette mondogatni: ha nem tetszik, mehatsz a Gundelhez lazacot enni. Ilusnak a lazac se jelentett semmit, viszont így együtt a Gundel, a vendéglősné meg a lazac olyan környezetet teremtett ébredő érzéseinek, amiktől megdobbant a szíve, finoman lüktetett a gyomra, és amíg megtöltötte a kis piros lábost örömszerző levesekkel, furcsa, eddig ismeretlen zsidóság támadt fiatal testében. Viccnek indult, maradt is humoros színezete a titkos ebédnek az áruval telezsúfolt raktárban, de Nusbaumné anyai szeme észrevett valami eddig nem tapasztalt izgatottságot a két fiatal viselkedésében. Rá is szólt hangosan nevetgélő fiára: csak nem kezdél ki ezzel a sikszével? És nem nyugtatta meg Marci zavart heherészése. Nusbaum bácsi legyintett a felesége aggodalmaskodására, na mondd már, rendes, tiszta parasztlány, nem kap tőle Marci semmi betegséget.

az első csók

Ilus komolyan vette Marci kósza simogatásait, az első csókot pedig úgy fogadta, mintha jegygyűrűt váltottak volna. Marci tudta a lelke mélyén, kettőjük kapcsolatát nehéz lesz elfogadtatni a nyilvánossággal, talán nem is lehet. Arra számított a maga fölületes módján, hogy túl a törvényi és az egyházi ellenálláson, a családok mindent bevetnek kettőjük szétválasztására. De hát házasságról még nem esett szó, viszont itt forgatta magát előtte egy gusztyusos, faros-melles nőszemély, aki minden bizalmas mozdulatától megremegett, ugyan miért uralkodott volna fellángoló vágyain, amelyek arra ösztönözték, hogy ölelje, szorítsa, hatoljon ebbe az ingerlő húsba, ami önként tárulkozik ki neki, s ugyanazt kívánja, amit ő? Ezt a vágyakozást most már mind a ketten szerelemnek nevezték, s mert titkolni

kellett (kellett volna), még szenvedélyesebben kapaszkodtak egymásba.

Az apró raktár a bolt mögött, a kukoricagóré Uhrinék udvarában, a learatott, kérébe kötött gabona mind szerelmi fészkek lett, ahova az ellenséges szemek elől el lehetett bújni, föl lehetett szívódni, azt lehetett hinni, hogy ketten vannak az egész világon.

Az Uhrin család csak annyira iszonyodott Nusbauméktól, amennyire a többi paraszt família a többi zsidótól. Megtisztelőnek érezték, hogy Ilus némi inaskodás után segédi rangra emelkedett a boltjukban, de közelebbi, főleg rokon viszonyt semmiképpen se akartak velük. Nusbaumékkal közös asztalnál elképzelni se tudták magukat. Űk egyik csak a libamáját, mink meg egyik a szalonnát. Ez tiszta beszéd volt, senki se mert vitatkozni vele. Nusbaumné még ennél is egyenesebben fogalmazott. Ide hoznál a péntek esti gyertyagyújtáshoz egy gój sikszét? Akkor már törvény tiltotta a vegyes házasságot, suba subával, guba gubával, csak megháborodott szerelmes gyerekek képzelhették, hogy a törvényt, mint egy küszöböt, át lehet lépni.

Uhrinné három éjszaka nem aludt, csak sírdogált meg a fejét törte. Aztán elhatározásra jutott. Bekopogtatott Csornai apát plébánoshoz, és azt üzentte a gazdaasszonnyal, amit mondani akar, életbevágó, emberhalál lehet belőle. Gyónásnak indult a beszélgetés, Uhrinné még a tavalyelőtti bűneit is összeszedte, de hiába húzta-vonta, szaporította a szót, egyszer csak oda ért, hogy az Ilus zsidóhoz akar férjhez menni. Csornai apát plébános hatalmas, tekintélyt parancsoló férfi volt, indulataiban ritkán korlátozta magát. Még azt se vették tőle zokon, ha széles tenyere valakinek az arcán csattant, a magánál idősebb embernek is odasózott, mikor úgy kívánta az igazság. Indulatos ember, de sokat tesz a falunkért – mentegette a gyülekezet, hisz neki köszönhették a polgári iskolát, a felújított templomtornyot, ami az ő igyekezete nélkül már leomlott volna. Hanem ha megharagudott.

Meg kell akadályozni – harsogta prédikációs hangján. A templomi szobrok megrázkódtak a réműlettől, Uhrinné meg elhúzódott a keze ügyéből. Nem tudom – rebegte sírósan – öngyilkossággal fenyegetőzik. – Be akar térni? – Az asszony bólintott, és lehajtotta a fejét.

A pap arca csupa kemény szöglet, eltűnt róla a gömbölyű jóltápláltság. – Hát akkor... magára vessen! – Összeszorította a fogát, megvonta nagy, tömör vállát, nem nézett többet Uhrinnéra. Az utcán se ismerte meg eztán. Uhrinné dicsértessékje válasz nélkül maradt.

nem szabad feltűnősködni

A titkos eljegyzés előtt két nappal megérkezett Marci munkaszolgálatos behívója. Pedig a gyűrű már ott lapult a zsebében, rézkarika volt, de kifényesítve majdnem aranynak látszott. Az állomáson egy percre félre vonultak, és Marci föl húzta a gyűrűt Ilus gyűrűsujjára. Ilus belezokogott a tenyerébe, amit a szájára szorított. Marci háromszor is a lelkére kötötte, nem szabad feltűnősködni. Nusbaumék nem vettek észre semmit, de idejük se maradt volna a kétségbeesésre, másnap Nusbaum bácsi is megkapta a maga behívóját, és felszívódott a munkaszolgálatosok bakancsos szürke tömegébe. Ötvenkilenc éves volt.

Amikor Uhrinné szeme rátévedt a zsidócsillagra, ami ott sárgállott Ilus kabátján, berohant a tisztaszobába, az ágyra vetette magát, és hangosan, olyan hangosan, hogy a kutya ugatni kezdett az ablak alatt, jajgatva zokogott. Aztán kitudódott, ennél rosszabb is következik. A zsidókat kiűzik a házaikból, ott maradnak a bútoraik, a ruháik, a tüzelőjük a fűskamrában, a csirkék az udvarban, mindenük, ami van, nem az övék többet. Akkor Uhrinné magára csukta az ajtót, elmondott két üdvözlégyet, mélyen belenézett Mária szelíd szemébe, aztán fölvette a legjobb ruháját, és megint elindult Csornai apát plébánoshoz. A gazdaasszony nem akarta beengedni, ne bohóckodjon itt Uhrinné, az apát plébános úr tudni se akar magáról. De Uhrinné olyan jajveszékülésbe kezdett, egy sereg puskás katona se tudta volna útját állni. Csornai Mátyás mozdulatlanul ült magas hátú karosszékében, mint egy kőbálvány, keze a térdén, szeme a Biblián, és semmit se szólt a betolakodó asszony zokogására. Csinálja vissza a betérést apát plébános úr, fogadja vissza az én Ilusomat a katolikusok közé, nincs őneki semmi köze a zsidókhöz, csak ez a zsidó gyerek elcsavarta a fejét, átkozom érte minden reggel, minden este. Letérdepelt, a pap keze után kapkodott, ígért, fogadkozott. Csornai merev mozdulatlanul tűrte a sikoltozását, aztán csak annyit mondott a legközömbösebb hangján: kifelé. És ezzel Ilus sorsa meg volt pecsételve.

Másnap, mikor a batyus menetet hajtották ki a faluból, a csendőr rá mordult a tétován bámészkodó Ilusra. Eridj a

helyedre, és belökte a sorba Nusbaumné meg Smucig mama mögé. Uhrinné összehúzott függöny mögül nézte, ahogy Ilus hátára csatolja Smucig mama hátizsákját, és lesütött szemmel indul a bukdácsoló öregasszony után. A ház elé nem mert kiállni, őrajta ne röhögjenek a szomszédok, de addig követte Ilus lépéseit, amíg egy kis barna folt lett belőle. Az ott még az Ilus kabátja, zokogta a fejkendőjébe, aztán a barna folt is eltűnt, csak ő mondogatta mániákusan: az ott az Ilus, megismerem a cipőjét.

rewrite.origos.hu

Aztán már senki se tartotta számon, hogy ennek a más cókókját cipelő lánynak nem is kellene itt lennie. Hogy semmi köze Smucig mamához meg Nusbaumnéhoz. Hogy maradhatott volna az anyja szoknyája mellett, legföljebb nem Nusbauméknál mérné a pántlikát, hanem zöldséget árulna a piacon vagy nagymosást vállalna az anyjával közösen Szili doktoréknál. Többet senki nem csodálkozott rá: mit keres ez a katolikus lány az alja zsidó nép között. A Marcitól kapott rézgyűrűjét ugyanúgy elkobozták a csendőrök, mintha aranyból lett volna. A lába közé is ugyanúgy benyúlkáltak ékszereket keresni, mint a többi zsidóasszonynak. És szerencséje volt, ahogy nekünk is. Nem Auschwitzba vitték, hanem egy Bécs-közeli munkatáborba. Végigrobotolta velünk az elkövetkező tizenegy hónapot, ette a sárgaborsó főzeléket, cserélte a borogatást Smucig mama oszlopra dagadt lábán, irtotta a takaró hasadékában hemzsegő bolhákat, mosta jeges vízben az elpiszkolódott ágyneműt, lopta a cukorrépát, kapcát szakított a lepedő széléből, csak éppen nem imádkozott, mert a héber imákat nem ismerte, a maga üdvözlégyét meg szégyellte volna idehozni.

szétverte a fejét

Nusbaum Marcival soha többet nem találkozott. Egy falubeli ismerős, aki Sopron környékén mellette feküdt, azt mondta: a tífusz végzett vele. Nusbaum bácsi pesti unokatestvére viszont megesküdt, hogy két keretlegény szétverte a fejét lapáttal. De akár a tífusz, akár a lapát, abban megegyeztek, Marci még magyar földön szabadult meg az élettől, nem kellett neki tovább menetelni Mauthausen felé.

Ilus Nusbaumnéval együtt hazavergődött. Smucig mamát valahol félúton veszítették el, osztrák földbe temették, és mind a ketten megkönnyebbültek. Ilus továbbra is mutatós lány maradt, lefogyott ugyan, az arca beesett, és őszült. Nem keresett magának másik nőlegényt. Azt mondta, olyat úgyse talál, amilyen a Nusbaum Marci volt.